

'Heb je haast? Maak een omweg.'

Sfeerverslag Expertmeeting Kunst + Landschap door Astrid Aarsen | Killing Your Darlings

De snelheid waarmee het landschap en onze dagelijkse leefomgeving verandert, is hoog. De ruimteclaims nemen toe onder druk van noodzakelijke (duurzaamheids)transities. De mens veroorzaakt zichtbaar schade. Het landschap geeft, soms genadeloos, haar grenzen aan. Hoe bedreigend zijn wij, mensen, voor onze leefomgeving? Kan Proeftuin KNST + LNDSCHP voor Oost-Nederland verschil maken? Wat hebben de (regionale) samenwerkingen tussen bestuurders, opdrachtgevers, bemiddelaars en kunstenaars opgeleverd? Hoe zien de deelnemers hun (toekomstige) rol? Welke leermomenten zijn te waardevol niets mee te doen? En waar liggen kansen voor nieuwe mogelijkheden?

rite de passage

Het is 21 maart 2022, begin van de astronomische lente. Langzaam stromen de deelnemers aan de expertmeeting Kunstenlab binnen. Er heerst een blijmoedige, uitgelaten stemming. Het mag weer, fysiek bij elkaar komen! Vandaag geen tentoonstelling, maar ruimte voor ontmoeting, reflectie en voorzichtige eerste conclusies. Onderwerp: Proeftuin KNST + LNDSCHP. De opkomst is hoog. De opeenvolgende ruimten in Kunstenlab lijken ingericht als een *rite de passage*: van ontvangst met koffie en thee, via kennismaking en verdieping met korte films in de tussenruimte naar reflectie en kennisuitwisseling. We praten wat, lopen rond en nemen plaats op uitnodigende klapstoeltjes in de Grote Zaal. Iets te vroeg, zo blijkt, als Koen Bril (Kunstenlab) ons wat later uitnodigt naar de aangrenzende ruimte te gaan. Uitgerekend vandaag dwingt een positieve coronatestuitslag directeur Mieke Conijn op de valreep tot thuisblijven. Niet ziek, wel protocollaire huisarrest. Teleurgesteld, maar niet ontmoedigd, heet ze ons via het scherm van harte welkom. En als moderator Nils van Beek de regie van haar overneemt, verandert ze in een mobiele laptop. Op handen gedragen door haar medewerkers beweegt ze zich moeiteloos door de zalen en het publiek.

Verbinden

Na een korte introductie van de deelnemende partners, ondersteund met prikkelende uitsneden van de zes korte films (opdrachtgever + kunstenaar), die nu ook te zien zijn via [YouTube link](#), zijn we klaargestoomd voor het volgende deel van het middagprogramma: kennisuitwisseling en discussie aangejaagd door twee panelgesprekken onder leiding van Nils van Beek. De eerste gaat over eigenaarschap, die daarna over goed opdrachtgeverschap en optimaliseren van de inzet van kunstenaars.

De gemene deler in de Proeftuin is dat de deelnemers geen concurrentie met het landschap aangaan, maar het landschap centraal stellen en op uiteenlopende manieren onderzoeken, voelen, experimenteren en verbindingen tot stand brengen. Niet alleen met het landschap, maar ook met lokale ervaringsdeskundigen, de bewoners. Burgerbetrokkenheid wint steeds meer aan actualiteit nu de nieuwe Omgevingswet (januari 2023) écht voor de deur staat met een participatieverplichting.

Eigendomsgevoel

De betrokkenheid van de deelnemers aan dit middagprogramma is groot. In de eerste (panel)discussie komt eigenaarschap al snel centraal te staan. Een meerduidig begrip en dus voer voor discussie. Eigenaarschap wijst op toe-eigenen, maar ook op (politieke en financiële) verantwoordelijkheid nemen. Terwijl die eigendomsverantwoordelijkheid veelal bij bestuurders en beleidsmakers ligt, gaat toe-eigenen veel meer over betrokkenheid van burgers, over gehoord worden en mede-eigenaarschap van stedelijke ruimte en landschap. Wanneer voelt het landschap, het kunstwerk, van mij? van ons? Zodra wij ons erin gaan herkennen. Als mensen zich vanuit hun persoonlijke ervaringen ertoe kunnen verhouden.

De kunstenaars creëren met hun werk en in verschillende rollen vooral een dieper eigendomsgevoel. Bevragen onze houding tot het landschap, leggen maatschappelijke urgenties bloot, gebruiken aanwezige ingrediënten en verbeelden alternatieven. Ze zorgen ervoor dat mensen zich erin gaan herkennen door te visualiseren en zintuiglijke ervaringen. De kunstenaar verandert de betekenis van de plek met nieuwe inzichten en associaties. De proeftuinlocaties zijn tijdloos aangeraakt. Markeren een omslagpunt voor bezoekers, omdat zij daarna nooit meer achteloos aan die ogenschijnlijk alledaagse plekken voorbij kunnen gaan.

De externe expert, de kunstenaar die van buitenaf op de locatie neerstrijkt, en de locatiedeskundigen, de bewoners/gebruikers die hun leefomgeving dagelijks ervaren, hebben elkaar nodig om de alledaagsheid te overstijgen en opnieuw naar de plek te durven kijken. Nieuwe mogelijkheden te ontdekken. Het is die potentie die de aanwezige bestuurders zoeken, zowel regionaal als nationaal. Want hoe vertaalt de wethouder zijn bestuurlijke opdracht duurzaam stroom

op te wekken in een toekomstperspectief dat ook duurzaam en respectvol is voor het landschap? Met welke concrete voorbeelden kan de rijksambtenaar overtuigen dat het anders kan? Dat kunst en cultuur daarin een betekenisvolle rol kunnen spelen? Dat ze de potenties van het landschap aan maatschappelijke urgenties kunnen verbinden en het lokale, maatschappelijk debat op gang brengen?

Continuïteitsborging

De tweede paneldiscussie zoomt vooral in op wat nodig is voor goed opdrachtgeverschap. Deze Proeftuin heeft voor een aantal kunstenaars een te zware deadline gehad en voelt daardoor niet als een échte proeftuin. Opdrachtgevers en bemiddelaars zouden meer ruimte moeten creëren. Niet binnen afgebakende tijd sturen op resultaten, maar veel meer uitzetten als een onderzoeksproject met als *mogelijk* resultaat een kunstwerk. Op hun beurt worden de bemiddelaars en opdrachtgevers geconfronteerd met soms knellende subsidiedeadlines en -vereisten om projectfinanciering veilig te stellen.

Geef kunstenaars en hun project de tijd om te ademen, te wortelen. Samenwerken met partners en burgers betrekken kost tijd. Creëer die tijd. Zet in op continuïteitsborging en bestendig betrouwbare bemiddeling en opdrachtgeverschap. Vraag van (overheids)financierders een coöperatievere houding.

Misschien dat de insteek van de volgende proeftuin - want over de urgentie van een vervolg bestaat bij de aanwezigen geen twijfel - het aangehaalde Japanse gezegde 'Heb je haast? Maak een omweg.' kan zijn. De keuzes die we nu maken in de transitie die volop gaande zijn, zijn voor de toekomst van ons landschap doorslaggevend.

De wethouder Deventer (Carlo Verhaar) die inspiratie zoekt voor de energietransitie en artistieke verbeeldingskracht en de ambitie uitspreekt om het anders te doen. Gedeputeerde Overijssel (Roy de Witte) die trots is op zijn portefeuille; de kleinste met misschien wel de meeste daad- en

zeggingskracht. De plaatsvervangend directeur Directie Erfgoed en Kunsten van het Ministerie van OCW benadrukt het belang van concrete voorbeelden; adresseert de uitvoeringskracht van kunstenaars.

Het programma nadert zijn einde. Aan Judith Snepvangers, directeur Stichting IJsselandschap, en kunstenaar Elmo Vermijs de eer af te sluiten. Nadat Snepvangers een gedroogde bloem ontvangt uit *The Way of Soil*, het kunstwerk dat Vermijs op het land van biologisch veehouder Arnold Klunder ontwikkelde, gaat hij door en leest voor. Niet uit eigen werk, maar uit het boekje met beeldende essay van beeldend kunstenaar/schrijfster Jesse Ahlers. De vormgeving, foto's, de tekst ademen dezelfde intimiteit en subtiliteit als de kunstwerken uit de Proeftuin. Het boekje is een tastbare herinnering, niet alleen aan het theeritueel tijdens de IJsselbiënnale in september 2021, maar ook aan deze expertmeeting.

Als deze middag iets legitimeert, dan is het geen afsluiting, maar een geslaagde afronding van de eerste fase van een duurzaam experiment, waarop er hopelijk meerdere gaan volgen.